

Štícha, František

[Grepí, Miroslav; Karlík, Petr. *Skladba spisovné češtiny*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1989-1990, vol. 38-39, iss. A37-38, pp. 165-170

ISBN 80-210-0168-2

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101709>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Na současnou tendenci rozkládat děj do konstrukce verbo-nominální reaguji autoři velmi pohotově (*konat přípravy místo připravovat se*). Spojení uvedeného typu však nejsou stejného druhu a autoři se vzdávají hodnocení spojení zbytečných a stylově nevhodných. U forem nedokonavého futura tvořeného předponou *po-* se ve výkladu implikuje možnost tvořit od slovesa *půjdu* analytické futurum typu *budu letět*; to však neexistuje. Zavedení termínu neurčitek se jistě ukáže v blízké době jako nevhodné: odporuje internacionalizaci terminologie ve všech oborech. Neznělost souhlásky ve výslovnosti před imperativní koncovkou *-me* nelze asi vztáhnout na celé území Čech a Moravy; běžná je i výslovnost znělého konsonantu: *pojďme, nepokazme to, ukažme*... K dílčím výhradám je třeba připojit i ne zcela dobře provedenou korekturu (byť jistě velmi obtížnou).

Druhý díl Mluvnice češtiny plní jeden ze dvou úkolů, jimiž ho autoři obdařili, hůře, druhý lépe. Úkol být vysokoškolskou učebnicí může plnit jen zčásti. Tomuto cíli je na překážku neustálená a mnohdy dvojznačná terminologie, nedostatečná exemplifikace výkladu, roztříštěnost a opakování výkladů, vzájemná malá vyváženost jednotlivých kapitol, obtížná reprodukovatelnost příliš složitých definic, nevyjasněný vztah k tvoření slov a syntaxi. Druhý úkol je podat svědectví o současném stavu české morfologie a o její znalosti současné češtiny. Přes veškeré výhrady převážně dílčího charakteru jde o reprezentativní dílo opřené o solidní výzkumnou práci, a to svou cenu nemůže ztratit.

Zdenka Rusňová

Miroslav Grepl — Petr Karlík: Skladba spisovné češtiny. SPN, Praha, 1986, 474 str.

Po uplynutí 40 let od 1. vydání Šmilauerovy Novočeské skladby a 35 let od vydání skladby spisovné češtiny (tvorící součást dvousvazkové Mluvnice spisovné češtiny) akad. Fr. Trávníčka (Praha 1951) vychází v r. 1986 v SPN Praha v pořadí již šestá skladba spisovné češtiny (Šmilauer 1947 — Trávníček 1951 — Kopečný 1958 — Šmilauer 1969 — Bauer—Grepl 1972 — Grepl—Karlík 1986), a to opět od brněnských lingvistů, našich předních současných syntaktiků Miroslava Grepla a Petra Karlíka.

Jako v případě všech dříve vydaných skladeb je i tato posledně vydaná učebnice skladby spisovné češtiny zcela novým dílem. Od r. 1951 vychází u nás — v průměru vzato — každých devět let nově zpracovaný popis syntaxe soudobé češtiny. Příznačně však přitom je, že zatímco od 1. nově zpracovaného vydání Šmilauerovy Novočeské skladby z r. 1966 k 1. vydání nově zpracovaného popisu syntaxe Bauera—Grepla v r. 1972 uplynulo pouze 6 let, od tohoto vydání k vydání zatím posledního nového zpracování skladby spisovné češtiny Grepla—Karlíka uplynulo již 14 let. To, že vydání nové vysokoškolské učebnice skladyb se realizovalo ve více než dvojnásobně delším časovém údobí, než ve kterém bylo skutečně vydání učebnice předchozí, nemá jistě (pouze) subjektivní a/nebo obecněji sociální důvody, nýbrž je to zřejmě důsledek dynamiky vývoje lingvistických výzkumů v oblasti syntaxe u nás v poválečné době. Zatímco v 60. letech dochází u nás ve stěře syntaktických výzkumů k zásadnímu kvalitativnímu zlomu a přerodu, v letech 70. a 80. k obdobnému kvalitativnímu skoku v úrovni teoreticko-empirické reflexe syntaktického systému češtiny patrně nedošlo. Jestliže je tedy Šmilauerova Novočeská skladba z r. 1966 a 1969 v zásadě ještě pokračováním tradičního gebauerovského způsobu vidění skladebních jevů, Skladba spisovné češtiny Bauera—

Grepla z r. 1972 je již popisem (v části zpracované M. Greplem) odpovídajícím novému kontextu teoretické syntaxe.

V souladu s rozvojem teoretické syntaxe u nás v 70. a 80. letech, jejíž úsilí o nové způsoby popisu nově získávaných empirických údajů vychází z hlubších a preciznějších pohledů do soustavy vztahů syntaktických forem a funkcí a jejich asymetrií a je ovlivňováno metodami a výsledky mohutně se rozvíjející syntaxe textové, zaměřené i do širších sfér sociální komunikace, přináší nová vysokoškolská učebnice skladby M. Grepla a P. Karlíka množství nových poznatků o komunikativních funkcích výpovědi a rozmanitých formálně jazykových způsobech jejich signalizace i o syntaktických větných formách a jejich významových funkcích.

I když není nutné reprodukovat v recenzi učebnice vycházející nákladem 5 000 výtisků její obsahové rozvržení (jak to bývá zvykem v recenzích speciálních monografií), přesto je zajímavé srovnávat rozvržení popisu skladebních jevů ve skladbě Šmilauerově, Bauerově—Greplově a Greplově—Karlíkové. Přestože v předmluvě k 1. vydání z r. 1947 V. Šmilauer prohlašuje, že při budování svého popisu byl veden snahou o to, „aby skladba nepodávala pouhou snůšku různých poznatků, nýbrž aby se stala pevnou soustavou“, je téměř polovina jeho rozsáhlé skladby věnována popisu v podstatě izolovaných větných členů. V následujícím novém zpracování Greplově je naproti tomu již vložena část představující větnou syntax nikoli z hlediska jednotlivých větných členů, nýbrž z hlediska její celkové, komplexní formálně-významové stavby. Podstatně dále se v tomto směru pokročilo v novém zpracování skladby Grepla—Karlíka. Zatímco v Novočeské skladbě popis jednotlivých větných členů zabírá téměř polovinu učebnice, v nové Skladbě spisovné češtiny brněnských syntaktiků je popisu větných členů věnováno asi 80 stránek textu, kdežto na zhruba 180 stranách je podán popis komunikativních funkcí výpovědi (po úvodních výkladech 2. oddíl učebnice) a formálně-významových vlastností větných výpovědí (3. oddíl, nazvaný Větné struktury). Pokud jde o partii věnovanou popisu větných členů, je však třeba konstatovat, že zde se autoři zřejmě neodhodlali zcela prolomit bariéry tradiční větněčlenské syntaxe a popisují zde větné prvky v duchu tradiční syntaxe gebauerovsko-šmilauerovské. Nové poznatky v současné době dále rozpracovávané valenční teorie však jasně ukazují, že rozlišování tradičních větných členů, zejména předmětu a příslovečného určení (srov. k tomu F. Štícha, Vzťah predmetu a příslovečného určení z hlediska lingvistické teorie a školské praxe, Filologické studie XIII., UK Praha, s. 61—75) nebude možné usouvztažnit se soustavou formálně-obsahových hodnot komplexní větné struktury, resp. do této soustavy je nějak (v jejich klasickém pojetí) inkorporovat.

Po úvodních obecných poznámkách, v nichž jsme se snažili naznačit, jak je nový popis skladby současně spisovně češtiny včleněn do kontextu vývoje syntaktických výzkumů v rámci československé lingvistiky, pokusíme se nyní komentovat — souhlasně i polemicky — některé pojmy, popisy a výklady recenzované učebnice, které považujeme za klíčové nebo zajímavé.

Mohli bychom snad (i když autoři tak nečiní) vyjít z poukazu na předmět syntaxe, neboli z otázky, co je syntax. Je charakteristické, že východiskem představ autorů o předmětu syntaxe není již tradičně neurčitý pojem „věty“, nýbrž jasně formulovaný pojem komunikativní jednotky, nazírané „na různých úrovních abstrakce“ (s. 33). Podotkli bychom k tomu, že lze považovat za účelné i terminologicky rozlišovat syntax větnou od skladby syntagmatické, neboť složenost syntagmatických útvarů nevětné formy je analogická složenosti struktury větné. (Avšak každé syntagma té či oné stavby není větou a není pak na místě hovořit v souvislosti s otázkou předmětu syntaxe pouze o skladbě věty, jak to nalézáme dosud ve všech popisech.)

Pokud jde o (i v lingvistickém úzu dosud většinou víceméně spontánní) pojem věty, autoři ho dosti přesně definují jako „elementární komunikativní jednotku textu uzavřenou intonačně“ (s. 34) a vysvětlují, že na takových jednotkách lze rozlišit různé

stránky a roviny výstavby. Nakonec však opět dospívají (v poznámce) k tradičnímu závěru, že věta je těžko definovatelná. Avšak co rozumět definovatelností věty jako elementární komunikativní jednotky není dost jasné. Řekli bychom, že definice jevu není jeho všestranný popis; definujeme-li, jde nám zřejmě o to, abychom daný jev vymezili na určité (lecdy i dosti obecné) úrovni abstrakce a tím ho identifikovali; je to nutné i proto, abychom měli stanovenou, co zkoumáme, analyzujeme a hodnotíme. Konstatujeme-li tedy, že syntax zkoumá povahu komunikativních jednotek, je tím předem syntaxe jasně stanoven, i když nemusíme (a ani nemůžeme) pochopitelně znát všechny rozlišitelné vlastnosti těchto jednotek. Vždyť poznávat tyto vlastnosti je právě úkolem a předmětem syntaxe.

Autoři také v úvodních výkladech činí komunikativní jednotku — výpověď východiskem popisu syntaktického systému současné spisovné češtiny a rozlišují na ní jako obecně platné dvě vlastnosti: věcnou sdělnost (propoziční obsah) a komunikativní funkci. Z hlediska procesuálního se hovoří o (komplexních) mluvních aktech, obsahujících akt propoziční a akt komunikativního záměru mluvčího; propoziční akt se pojímá opět jako komplexní, složený z aktu referenčního a predikačního. Všimněme si tu některých detailů: hovoří-li se v souvislosti s referencí o objektech mimojazykové skutečnosti, bylo by možná přesnější (zejména s ohledem na lingvisticky málo erudovaného studenta) výslovně upozornit, že jde o objekty jedinečné, nikoli o objekty—druhy. Domníváme se totiž, že hovořit o objektech mimojazykové reality ve smyslu druhů objektů je i v lingvistickém úzu celkem běžné i přípustné.

Pokud jde o terminologii, není zcela jasné, zda výrazy identifikace a delimitace, užívané v souvislosti s referencí k jedinečným objektům, mají být chápány jako synonymní termíny, či nikoli; výklady autorů ukazují ovšem spíše k první možnosti.

Důležité je rozlišování dvojího druhu reference bez určeného přímého vztahu k označovanému jedinečnému objektu (mohlo by se snad souhrnně hovořit o referenci neurčené): (neurčené, ale) určité a neurčité.

Zajímavá a výstižná je definice predikace jako aktualizované specifikace příznaku objektu a/nebo vztahu mezi objekty. Důležitý je tu poukaz na aktualizaci vztahu ve smyslu jeho modální a časové platnosti, i když to není poznatek autorů samých. Avšak ještě v Novočeské skladbě z r. 1969 se predikace definuje jako přisuzování nějakého znaku jednmu členem druhému (s. 126), přestože takto charakterizovat by bylo možno i vztah determinace. Definují-li autoři predikaci jako aktualizovanou specifikaci příznaku objektu a/nebo vztahu mezi objekty, je ovšem v terminologickém rozporu s touto definicí, jestliže na s. 31 uvádějí, že „predikační příznaky mohou být pojaty jako aktuální nebo neaktuální“.

Progresivní novum vzhledem k dosavadním popisům skladby novodobé spisovné češtiny přináší bezesporu partie o komunikativních funkcích výpovědi. Jestliže tu autoři hovoří namísto o větách oznamovacích, tázacích, rozkazovacích a přacích o výpovědích s komunikativní funkcí oznámení, otázky, výzvy a přání, není to rozhodně projevem snahy o pouhou terminologickou inovaci. Jde napak o přirozený důsledek hlubšího odborného názoru členité soustavy asymetrických vztahů jazykové formy výpovědi a její komunikativní funkce. Pojmosslovně-terminologickým odrazem těchto asymetrických vztahů je soustava nově zaváděných pojmů-termínů výpovědní forma, komunikativně funkční potenciál, direktní a indirektní (zde by snad bylo možno vystačit s českými výrazy přímé a nepřímé) užití výpovědní formy, explicitní performativní formule, pragmatické presupozice a interakční podmínky komunikativní funkce. Východiskem a integrujícím aspektem popisu komunikativních funkcí výpovědi jsou asymetrické vztahy mezi výpovědní formou, jejím komunikativně funkčním potenciálem a její aktuální komunikativní funkcí. Kromě základních komunikativních funkcí oznámení, otázky, výzvy a přání a jejich konvencionalizovaných výpovědních forem popisují autoři množství komunikativních funkcí speciálních, které jsou lze říci navrstveny na komunika-

ktivní funkce základní, resp. jsou jejich „nadstavbou“. Tyto specifické komunikativní funkce mohou být indikovány (signalizovány, vyjádřeny) nepřímo, anebo jsou vyjádřeny (indikovány) speciální konvencionalizovanou výpovědní formou. Důležitým poznatkem v této oblasti jazykového systému a možností jeho realizace je i názor konkurence té či oné konvencionalizované výpovědní formy a tzv. explicitní performativní formule pro danou komunikativní funkci výpovědi (např. *Okamžitě odejděte — Vyzývám vás, abyste okamžitě odešel*).

Zastavme se nyní u některých z těchto názorů, především těch, které lze pokládat v jistém ohledu za problematické či diskutabilní. Především snad lze uvažovat o tom, zda je či není teoreticky adekvátní charakterizovat výpovědi s transponovanou komunikativní funkcí (např. tzv. otázky podivové) nebo výpovědi specializované komunikativní funkce a zcela specifické výpovědní formy (např. *Abý se tak ta lávka prolomila!*) jako výpovědi disponující primárně jednou z komunikativních funkcí základních (resp. základových). Konkrétně vzato jde např. o to, zda je teoreticky adekvátní a/nebo prakticky účelné označit např. větu *Ty už jsi tady?* za výpověď s komunikativní funkcí otázky. Jestliže tato věta je pro nás subjektivně stejně otázkou jako věta, již něco reálně zjišťujeme, je to zřejmě proto, že touto větou neoznamujeme, nevybízíme, ani nevyslovujeme přání, čili užíváme ji jako věty, již se (reálně či pouze jakoby) obracíme k někomu jinému nebo k sobě samému o zodpovězení či vysvětlení něčeho neznámého nebo jen překvapivého. Avšak výraz výpověď s komunikativní funkcí otázky bychom mohli rozumět i ve smyslu výpověď, jejíž komunikativní funkcí je něco reálně zjistit. Pokud jde o výpovědi vyjadřující různé postoje specifickými formami, autoři také poznamenají, že „je obtížné jednoznačně rozhodnout, zda to je forma konstatační, interogativní, imperativní či optativní“. Avšak je nutné o takové rozhodnutí usilovat?

Učiníme ještě několik poznámek k některým jednotlivým jevům. Pokud jde o konkurenci kladu a záporu v otázkách zjišťovacích, autoři k tomu na rozdíl od dřívějších popisů uvádějí, že existuje mnoho faktorů, které způsobují, že mluvčí dává někdy přednost podobě kladné, jindy záporné. Avšak neplatí obecně, že pokud je mluvčí nějak zainteresován na tom, aby platil obsah kladný, nikoli záporný, a naopak, dává otázce odpovídající formu kladnou nebo zápornou. Tak např. zeptáme-li se *Prší tam ještě?*, může to znamenat, že si přejeme, aby už nepršelo. Podobně např. otázkou *Budeme se dnes dívat na televizi?* můžeme vyjádřit návrh, abychom se dnes nedívali atd.

Ve výkladech o komunikativních funkcích výpovědi také vždy nejsou jasné vztahy mezi přímým a nepřímým vyjadřováním (indikováním) té či oné specifické komunikativní funkce. Např. není zcela jasné, proč je výpovědní forma věty *Nemusel bych dnes cvičit?* pouze nepřímým výrazem komunikativní funkce prosby, zatímco výpovědní forma věty *Jen toho psa drždětel* je přímým vyjádřením komunikativní funkce varování.

Některé tzv. explicitní performativní formule se nám jeví jako reálně málo využitelné, např. výpověď *Nabízím ti, že tě doprovodím* pocítujeme jako dost nepřirozenou a sotva použitelnou. Zcela přirozeně naproti tomu působí výpověď *Ale vždyť já ti přece nabízím, že tě tam doprovodím*, kde sloveso *nabízet* ovšem nemá platnost slovesa užitého performativně.

Výrazný pokrok ve srovnání s předchozími vysokoškolskými učebnicemi skladby představuje také popis větných struktur. Autoři zde jednak využívají obecně přijímaných výsledků valenční syntaxe, jednak i vlastních výzkumů v oblasti větných struktur deagentních a dekauzativních a odpovídajících dekauzativizačních a deagentizačních procesů. Základní poznatky valenční syntaxe o větných prvcích konstitutivních a nekonstitutivních, valenčních a nevalenčních, obligatorních, potenciálních a fakultativních, s nimiž autoři vysokoškolského studenta seznamují, vedou nejen k uvědomělému názoru toho, že některé tzv. holé věty nemohou „vlastně jako skutečná věta fungovat“ (s. 120), ale i k odborné reflexi toho pozoruhodného jevu přirozeného jazyka, že „holá věta“

může v některých případech vyjadřovat zcela jiný typ dějové či staticky relační situace než odpovídající věta rozvitá, tj. doplněná tím či oním determinantem predikátu; např. *Karel nestál — Karel o to nestál — Karel za to nestál; Karel žije* (tj. není mrtev) — *Karel žije v* (tj. bydlí) *v Praze atd.* I tyto poznatky lze vyčíst z údajů o typech valenčních struktur, i když autoři na ně výslovně neupozorňují. V poznámce sice uvádějí věty mj. *Kodeš vede; Petr vedl Paula k lékaři; Učitel nás vede ke skromnosti* jako příklady vět s různou syntaktickou strukturou podmíněnou polysémií slovesa, avšak bylo by vhodné výslovně upozornit na to, že např. přísudek „holé věty“ *Petr vedl* reprezentuje zcela jiný typ dějové situace než predikát věty *Petr vedl Karla k lékaři*, založený na stejném slovesném lexému. Kromě toho lze uvažovat i o tom, zda např. význam vyjádřený vazbou 'stát o něco' je obsažen i ve samotném izolovaném lexému 'stát' (srov. k tomu F. Štícha, K problematice vazby, Slovo a slovesnost, 46, 1985, s. 38—45). S tím souvisí i tvrzení autorů, že sloveso *vést* představuje v daných větách různé predikáty. Rozumí-li se termínem predikátor druh jazykového výrazu, je tu zřejmě různost predikátu míněna různost vazebních syntagmat (jde tedy o různost syntagmatických predikátorů včetně predikátu nesyntagmatického s nulovou vazbou).

Nesporným kladem a pokrokem v konstruování teoretického modelu syntaxe přirozeného jazyka je rozlišení syntaktických struktur primárních (základních) a sekundárních (odvozených) i teoretický názor systému prostředků a procesů derivace struktur sekundárních a jejich formálně-významových vztahů k strukturám základním. Nová učebnice skladby brněnských syntaktiků poskytuje o tom vysokoškolskému studentovi potřebné základní informace; ty vycházejí především z vlastních výzkumů autorů, ale jsou i odrazem badatelských výsledků publikovaných u nás již v řadě monografií. K významným kladům popisu této oblasti syntaxe patří např. výčet teoreticky formulovaných distributivních podmínek užití jednotlivých prvků soustavy deagentních konstrukcí, zvaných vhodně deagentiva. K základním deagentivům, jež autoři popisují, patří syntaktická konstrukce s reflexivní formou slovesnou a konstrukce *být* + trpné participium. Vzhledem jak k rozdílným distributivním podmínkám, stanoveným autory, tak i rozdílné komunikativní funkci (výrazu komunikativní funkce zde užíváme v širší platnosti, než v níž je ho užito, hovoří-li se o komunikativních funkcích výpovědi) deagentní konstrukce s reflexivní formou slovesnou a konstrukce s participiem, bude také terminologické rozlišení participiální deagentiv a reflexivní deagentiv teoreticky adekvátnější než tradiční rozlišování opisného a zvrátneho pasíva. Pokud jde o některé dílčí otázky spjaté s existencí deagentních struktur, nesdílíme názor autorů, že agentní participiant zaujímá v nich pozici fakultativní. Předpokládáme totiž, že v obsahu participiální konstrukce je vždy implikován agens; tím je dáno, že např. věty *Chtěl bych se vzbudit v pět hodin* a *Chtěl bych být vzbuzen v pět hodin* se zřejmě jednoznačně chápou jako nesynonymní: ve větě s participiální konstrukcí je implikován poukaz k agentnímu participiantu. Pokud se autoři domnívají, že participiální deagentiv lze derivovat i ze základových struktur obsahujících participiant s rolí kauzátora, např. *Byl užrán závisť; Byl uspán únavou; Byl mučen starostí*, lze k tomu konstatovat. Že v mnoha těchto případech participiální konstrukci pocítujeme jako víceméně nepřirozenou a neobvyklou, popř. jako prostředek autorské stylizace; nepatří však zřejmě k neutrálním způsobům jazykového ztvárnění výpovědního obsahu.

Z různých autory uváděných příkladů na rozmanité syntaktické jevy lze ostatně nabýt dojmu, že se nečiní zásadního rozdílu mezi existencí systémového vztahu, resp. i možností jeho obecnější aplikace, a reálnou normou jeho užití, resp. předpokladem existence takové normy. Důsledkem toho je, že některé příkladové věty se nám jeví jako dosti nepřirozené, až prakticky nepoužitelné, např.: *Petr je ochoten, aby tu věc zařídil; Mrzelo by mě, aby kvůli nám neobědvali; Petr slíbil řediteli dodržování pracovní doby aj.*

Pokud jde o popis systému souvětných struktur, nezdá se zatím, že by kromě nejobecnějších vztahů spojování (přifazování) a zapojování (včleňování) propozic, nově formulovaných, mohlo dojít k nějakým zásadnějším změnám v jeho popisu či dokonce k odhalení nějakých obecnějších dosud nereflektovaných vlastností tohoto systému. S tímto předpokladem jsou v souladu i výklady recenzované učebnice.

Celkově vzato, je Skladba spisovné češtiny M. Grepla a P. Karlíka dobrou, ba vynikající učebnicí. Lze tak soudit i přes leckteré výhrady k některým dílčím výkladům a tvrzením, ba i navzdory některým omylům, způsobeným nedostatečnou probádaností jevů. [Neplatí např., že konstrukce typu *je/|sou zavřen/a/o/i/y* mají vždy význam stavový; např. ve větě *Každé ráno jsou otevřena všechna okna* může mít participiální konstrukce i význam dějový.] Popis systémových formálně-významových vlastností komunikativních jednotek je však dobře rozvržen a přehledně zpracován, je obsažný, patřičně konkrétní, doložen dostatečným množstvím zprav. vhodně volených příkladů, přitom však zároveň náležitě abstraktní, obecný a celistvý, odpovídá tak progresivní úrovni soudobé lingvistické teorie. I přes mnohdy značnou dávku abstrakce a tomu zpravidla úměrnou míru formulační složitosti jsou výklady srozumitelné a jasné; tím nabývají povahy precizně formulovaných netriviálních pojmů a vztahů. Jen někdy lze mít dojem, že určitý termín by bylo vhodné blíže osvětlit či lze vznést otázku, zda je daný termín na místě (užívá-li se např. slovesa *postulovat* ve větném kontextu *Obsah jedné věty je postulován významem predikátu věty druhé*). V jednotlivostech přináší nový vysokoškolsky zaměřený popis syntaxe soudobé spisovné češtiny mnoho závažných poznatků o vztahu formy a funkce ve struktuře komunikativních jednotek.

Nová Skladba spisovné češtiny je učebnice, byť vysokoškolská, velmi náročná a neobyčejně obtížná. Jde tu však o náročnost a obtížnost danou nikoli bezkoncepční snůškou ne zcela ujasněných poznatků, nýbrž naopak způsobenou soustavným respektováním rozporuplné složitosti dynamické, proměnné soustavy vztahů formy a funkce jazykových prostředků mezilidské komunikace.

František Štícha

Maciej Grochowski: Polskie partykuły. Składnia, semantyka, leksykografia. Wrocław (Ossolineum) 1986. 152 s.

Našeho čtenáře nepřekvapí, že autor široce sémanticky pojatých monografií o prostředku činnosti (*Środek czynności w strukturze zdania*, 1975) a pojmu cíle (*Pojęcie celu. Studia semantyczne*, 1980) se ve své další monografii zabývá zdánlivě značně užší problematikou kategorie částic, jejím slovnědruhovým vymezením, jejími syntaktickými vlastnostmi i lexikologickými a lexikografickými důsledky pozorování tohoto zanedbávaného slovního druhu. Společným motivem velké řady posledních prací Grochowského je totiž hluboké promyšlení vztahů a závislostí mezi sémantickými a gramatickými rysy týchž jazykových prostředků. (Tento směr úvah signalizovala mj. už autorova stať *O wyróżnianiu jednostek opisu semantyki leksykalnej* v SPFFU, A, 29, 1981.) Od té doby věnoval Grochowski jen problematice částic dوبرou desítku stať v různých polských i zahraničních publikacích.

Recenzovaná monografie zabírá velmi široké pásmo otázek značně přesahujících tematiku částic; jsou to problémy obecně lexikologické (vymezení jednotek zkoumání) i gramatické (konstituování a aplikace metody klasifikace neflektivních slovních druhů). Teoretická východiska monografie jsou shrnuta ve 3. kapitole. (Poprvé je formuloval